

Małgorzata Kwiatkowska, Zuzanna Jurkiewicz

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mails: alexi3@o2.pl; e-mail: zuzaj@op.pl

**WSPÓŁCZESNE MIGRACJE Z POLSKI –
PRÓBA OCENY STATYSTYCZNEJ ZJAWISKA
W LATACH 2004-2013**

**THE PHENOMENON OF CONTEMPORARY
POLISH MIGRATION – STATISTICAL ANALYSIS
FOR 2004-2013**

DOI: 10.15611/sie.2015.1.01

JEL Classification: F22, O15, J11.

Streszczenie: Celem niniejszej publikacji jest próba oceny statystycznej emigracji z Polski w latach 2004-2013. W artykule postawiono dwie hipotezy. Pierwsza mówi, iż istotnym efektem wstąpienia Polski do Unii Europejskiej był wzrost liczby osób podejmujących mobilność zagraniczną, co wynika głównie z uwarunkowań instytucjonalnych. Druga z postawionych hipotez wskazuje, że mieszkańcy Polski Wschodniej, ze względu na warunki społeczno-gospodarcze, częściej decydują się na wyjazd za granicę niż mieszkańcy „bogatszej” Polski Zachodniej. Analiza danych pozwoliła jednak sfalsyfikować drugą hipotezę oraz stwierdzić, że duży wpływ na skalę wahań liczby osób emigrujących na stałe za granicę po 2004 roku miały zmiany koniunkturalne. Największy spadek liczby polskich emigrantów nastąpił w 2009 roku (o blisko 40%), co związane było z kryzysem ekonomicznym.

Słowa kluczowe: emigracja Polaków, ruch ludności, demografia.

Summary: A discussion about the migration of Polish society after the accession of Poland to the European Union appears to be unjustified. The phenomenon of the migration of Polish society reaches the XIXth century, when about four million Polish emigrants settled down in the United States of America. Since the middle of the XIXth century the migration for employment has played the most important role in Poland. In the article its authors conducted the analysis of Polish migration since 2004. Statistical material comes from Polish Central Statistical Office, reports and research results. The main hypothesis of the article is that the effect of the accession of Poland to the European Union was the increase in the employment mobility of Polish workers due to the improvement of institutional conditions. The second hypothesis showed that on account of social-economic conditions inhabitants of eastern Poland, much more often decided on moving abroad than the residents of better developed areas of western Poland. However, the conducted data analysis of applying contemporary emigration did not prove the second hypothesis. It only let state that economic changes had a great impact on the scale volatility of the number of people who emigrated after 2004. The biggest decrease of the number of Polish emigrants took place in 2009 (nearly 40% year to

year) which was connected with the economic crisis. The goal of this article is an analysis of Polish migration in the years 2004–2013. The authors conducted the analysis in the view of age and gender. The article describes the phenomenon of Polish migration before the accession to the European Union in 2004.

Keywords: Polish emigration, migration, demography.

1. Wstęp

Wyjaśnienie problematyki zjawiska migracji wymaga przytoczenia kilku niezbędnych pojęć. Migracja to „całokształt przemieszczeń prowadzących do stałej lub okresowej zmiany miejsca zamieszkania osób. Migracje uważa się za najważniejszy przejaw przestrzennej mobilności ludności”¹. Emigracja oznacza „dobrowolne opuszczenie kraju rodzimego. Może być korzystna dla kraju przyjmującego lub sprzeczna z jego narodowym interesem. Emigracja to zjawisko związane z przyczynami politycznymi lub ekonomicznymi”².

Ze względu na fakt, iż zdecydowana większość opracowania opiera się na danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), warto przytoczyć definicję migracji stosowaną przez ten podmiot. Według GUS migracje oznaczają „przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) połączone z przekroczeniem granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej”³.

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej oznaczało dla obywateli nowe perspektywy. Od 1 maja 2004 roku mobilność zagraniczna Polaków wzrosła, co wywołało liczne dyskusje w debatach medialnych oraz publicznych. Ruch ludności to zjawisko wielopłaszczyznowe, które uwarunkowane jest zbiorem czynników społecznych, politycznych oraz ekonomicznych. Jest ono nieodłącznym elementem historii Polski od wielu dziesięcioleci. Zagadnienie migracji od dłuższego czasu stanowi ważny problem ze względu na fakt, iż Polskę opuszczają ludzie młodzi i wykształceni. Istotne stają się zatem pytania o to, kto wyjeżdża, a przede wszystkim, jaki będzie to miało wpływ na przyszłość⁴.

Niniejsze opracowanie ma na celu ocenę statystyczną zjawiska emigracji z Polski w latach 2004-2013 ze względu na wiek oraz emigrantów. Artykuł jest także próbą odpowiedzi na pytanie, kto wyjeżdża oraz które rejony Polski wyludniają się najbardziej. Zastosowane metody badawcze stanowią prezentację szeregu czasowego w postaci zestawień tabelarycznych (tab. 1-3) oraz wykresów słupkowych (rys. 1-4).

¹ A. Bobrowska, *Migracje Polaków po przystąpieniu do Unii Europejskiej*, Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych, nr 2/2013, Gdynia 2013, www publikacjeonline.pl.

² Tamże, s. 51.

³ www.stat.gov.pl [data dostępu: 17.03.2015].

⁴ K. Slany, M. Ślusarczyk, *Migracje zagraniczne Polaków w świetle NSP 2011. Trendy i charakterystyki socjo-demograficzne*, www.euroemigranci.pl; (15.03.2015).

Według autorek istotnym efektem wstąpienia Polski do Unii Europejskiej było zwiększenie liczby osób, które podjęły mobilność zagraniczną. Ponadto autorki na podstawie dostępnych danych podjęły próbę falsyfikacji hipotezy mówiącej, że mieszkańcy Polski Wschodniej znacznie częściej decydują się na wyjazd za granicę niż mieszkańcy zachodnich obszarów kraju.

2. Emigracje ludności z Polski przed akcesją do Unii Europejskiej

Polska opisywana jest zazwyczaj jako kraj emigrantów, co oznacza, że skala wyjazdów za granicę przewyższa przyjazdy cudzoziemców. Od XIX stulecia jednym z najważniejszych krajów emigracji netto w Europie była właśnie Polska⁵. Migracje te miały zazwyczaj charakter zarobkowy, wynikały bowiem z chęci poprawy warunków życia. Duża część z tych migracji przerodziła się w migracje osiedleńcze. B. Biedka szacuje, iż w latach 1870-1914 nasz kraj opuściło blisko 5 mln osób⁶. Należy także pamiętać o grupie tych osób, które wyjeżdżały do Niemiec czy Francji tylko czasowo, zwykle na kilka miesięcy⁷. Jak podaje H. Janowska, w okresie międzywojennym ojczyznę opuściło blisko 2,1 mln osób. Największa fala powrotów okresu międzywojennego przypadła na lata 1920-1922. W tym okresie także ze Stanów Zjednoczonych powróciło blisko 138 tys. Polaków⁸.

W momencie zakończenia II wojny światowej poza granicami Polski przebywało blisko 5 mln osób, czyli około 20% tych, którzy przeżyli wojnę⁹. Na początku lat 50. XX w. rozmiary migracji wynosiły jedynie kilkanaście tysięcy w ciągu roku. W latach 60. nastąpił powolny wzrost skali migracji, przede wszystkim w kierunku państw niemieckich. Według B. Sakson, pod koniec lat 60. wyemigrowało z kraju do NRD oraz RFN około 131 tys. osób, a do Kanady oraz Stanów Zjednoczonych blisko 62 tys., czyli około 79% wszystkich polskich emigrantów¹⁰. W 1977 roku liczba osób, które wyjechały do Czechosłowacji, wzrosła z 290 tys. do 1,1 mln osób.

Lata 80. XX wieku to nasilenie zjawisk migracyjnych w Polsce. Jak podaje M. Okólski w tym okresie wyemigrowało blisko 2,2 mln osób¹¹. Wyjazdy Polaków związane były przede wszystkim z powolnym znoszeniem ograniczeń oraz negatywnymi skutkami kryzysu politycznego oraz ekonomicznego. W 1984 roku wyje-

⁵ P. Kaczmarczyk, *Współczesne migracje z Polski – próba oceny statystycznej zjawiska*, [w:] P. Kaczmarczyk (red.), *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, Wyd. Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2008, s. 13.

⁶ A. Bobrowska, wyd. cyt., s. 51.

⁷ P. Kaczmarczyk, *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 37.

⁸ A. Bobrowska, wyd. cyt., s. 51.

⁹ K. Kersten, *Repatriacja ludności polskiej po II wojnie światowej. Studium historyczne*, Wyd. Ossolineum, Wrocław 1974, s. 320.

¹⁰ A. Bobrowska, wyd. cyt., s. 52.

¹¹ M. Okólski, *Migracje zagraniczne w Polsce w latach 1980-1989. Zarys problematyki badawczej*, Studia Demograficzne nr 3, Warszawa 1994, s. 25.

chało na Zachód blisko 588 tys. osób, a w 1988 roku około 2,8 mln osób. Ruchy migracyjne lat 90. charakteryzowały się migracjami krótkookresowymi, związanymi przede wszystkim z zatrudnieniem za granicą. Odsetek migracji osiedleńczych w tym okresie wyraźnie spadł z powodu wprowadzonych w 1991 roku ograniczeń w przyznawaniu statusu przesiedleńca w Niemczech. Według statystyk w latach 1990-2003 Polskę opuściło około 338 tys. emigrantów. Jak wynika z Mikrospisu przeprowadzonego w 1995 roku, liczba stałych mieszkańców Polski, którzy przebywają czasowo za granicą, wyniosła 900 tys. osób, co było równe 2% populacji. Przeprowadzony w 2002 roku Narodowy Spis Powszechny pozwolił ocenić, iż za granicami kraju przebywało blisko 1,8% populacji, czyli 786 tys. osób. W okresie od 1991 roku do 2001 roku emigracje z Polski dotyczyły takich krajów, jak: Niemcy (blisko 178 tys. osób), USA (27 tys. osób) oraz Kanada (14,4 tys. osób)¹².

Przedstawione dane dowodzą, iż skala emigracji z Polski w okresie transformacji była znacząca. Można stwierdzić, że wyjazdy z Polski to ważny aspekt historii Polski. Nasuwa się zatem stwierdzenie, że Polska jest uznawana na arenie międzynarodowej za tzw. tradycyjny kraj emigracji.

3. Uwarunkowania mobilności ludności Polski po 1 maja 2004 roku – wybrane aspekty

Migracje stają się obecnie coraz częściej krótkookresowymi formami mobilności. Przez ostatnie kilkanaście lat zjawisko mobilności społeczeństwa kontynentu europejskiego uległo znacznej zmianie. Historyczne rozszerzenie Unii Europejskiej (UE) w 2004 roku o dziesięć nowych krajów członkowskich, w tym o osiem krajów Europy Środkowo-Wschodniej (Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Słowacja, Słowenia oraz Węgry), spowodowało zmianę kontekstu instytucjonalnego migracji pracowniczych z Polski do krajów UE. Akcesja do UE pozwoliła na swobodę przemieszczania się i wyboru miejsca pracy oraz zamieszkania. Ta fundamentalna swoboda UE okazała się jednocześnie najbardziej kontrowersyjna. Przedstawiciele „starej UE” twierdzili, że pełne otwarcie rynków pracy dla nowych krajów członkowskich może okazać się zagrożeniem dla rodzimej siły roboczej¹³. W związku z tym większość krajów „starej UE” wprowadziło większe lub mniejsze ograniczenia dotyczące dostępu do rynków pracy dla obywateli nowych krajów członkowskich¹⁴. Masowe wyjazdy Polaków po 2004 roku do Wielkiej Brytanii czy Irlandii związane były przede wszystkim z otwartością tamtejszych rynków pracy dla obywateli nowych państw członkowskich.

Współczesne migracje Polaków mają pewne ogólne cechy charakterystyczne. Po pierwsze, mają one charakter przede wszystkim ekonomiczny. Blisko 80% Pola-

¹² Z. Stachowiak, *Ekonomia międzynarodowa wobec wyzwań cywilizacyjnych*, Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy, Warszawa 2004, s. 216.

¹³ P. Kaczmarczyk, wyd. cyt., s. 13.

¹⁴ A. Bobrowska, wyd. cyt., s. 55.

ków migruje w celach zarobkowych. Cechą charakterystyczną współczesnej emigracji polskiej społeczności jest również czasowość. Ponad połowa wszystkich emigrujących Polaków nie przebywała w kraju docelowym dłużej niż przez 12 miesięcy, jednak pobyty te w wielu przypadkach przeradzają się najpierw w pobyty długoterminowe, a następnie w pobyty na stałe.

4. Emigracje z Polski w latach 2004-2013 – ujęcie statystyczne według wieku, płci emigrantów i województw

Analizie poddane zostały dane dotyczące osób wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce. Podmiotem zainteresowania autorek były jedynie osoby, które zdecydowały się opuścić Polskę z zamiarem stałego pobytu poza granicami kraju. Stąd też interpretacji nie były poddawane dane dotyczące emigracji na pobyt czasowy, cechujące się sezonowością oraz obciążone wysokim stopniem niedoszacowania.

Tabela 1. Liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce w latach 2004-2013 według płci

Płeć	Lata									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	18 877	22 242	46 936	35 480	30 140	18 620	17 360	19 858	21 200	32 103
Mężczyźni	9 716	11 880	27 237	20 874	16 162	8 411	7 975	9 154	9 951	14 874
Kobiety	9 161	10 362	19 699	14 606	13 978	10 209	9 385	10 704	11 249	17 229

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w *Bazie Demografii GUS*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> (17.03.2015).

Tabela 1 przedstawia liczbę osób corocznie wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce. W badanym okresie można wyróżnić trzy przedziały czasowe ze zmienną tendencją kształtowania się badanego zjawiska. Pierwszym z nich są lata bezpośrednio następujące po akcesji Polski do UE, w których obserwowany był znaczny wzrost emigracji z Polski, co wiązało się przede wszystkim z pełnym otwarciem przez niektóre kraje „starej UE” rynków pracy (m.in. Wielkiej Brytanii czy Irlandii). Punktem zwrotnym był rok 2006, który zakończył tendencję rosnącą w obszarze badanego zjawiska. W tym czasie kraj opuściło blisko 47 tysięcy osób. Od 2007 roku liczba osób corocznie opuszczających Polskę z zamiarem stałego pobytu za granicą zaczęła maleć. W początkowych latach (2007-2008) kraj opuściło odpowiednio ponad 35 tys. osób (2007) oraz ponad 30 tys. osób (2008). Oznaczało to zmniejszenie skali zjawiska w porównaniu z rokiem poprzednim odpowiednio o ponad 24% i 15%. Taki, stosunkowo wysoki, poziom liczby emigrantów, przypadający na początkową fazę kryzysu ekonomicznego, spowodowany był wyjazdami rodzin osób, które wcześniej opuściły kraj, oraz emigracją ludzi młodych, którzy mimo pogarszającej się perspektywy gospodarczej w krajach Europy Zachodniej, a przede

wszystkim w Stanach Zjednoczonych, nadal upatrywali dla siebie szansy rozwoju poza granicami Polski. Znaczny spadek emigracji z Polski odnotowano w 2009 roku. Wówczas liczba emigrujących Polaków spadła o prawie połowę, osiągając w 2010 roku najmniejszą wartość od 7 lat. Trzeci przedział czasowy, zapoczątkowany od 2011 roku, to okres dynamicznego wzrostu liczby emigrantów na pobyt stały. W tym okresie najsilniejszy wzrost został odnotowany w 2013 roku, w którym wymeldowanych zostało z Polski ponad 32 tys. osób, czyli o ponad 51% więcej niż w poprzednim roku. Nasilenie zjawiska emigracji zarobkowej po 2011 roku wiązało się ze zniesieniem przez Niemcy początkowo ustanowionych ograniczeń w dostępie do swojego rynku pracy.

Tabela 2. Przyrosty względne łańcuchowe liczby osób wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce w latach 2005-2013 według płci (w %)

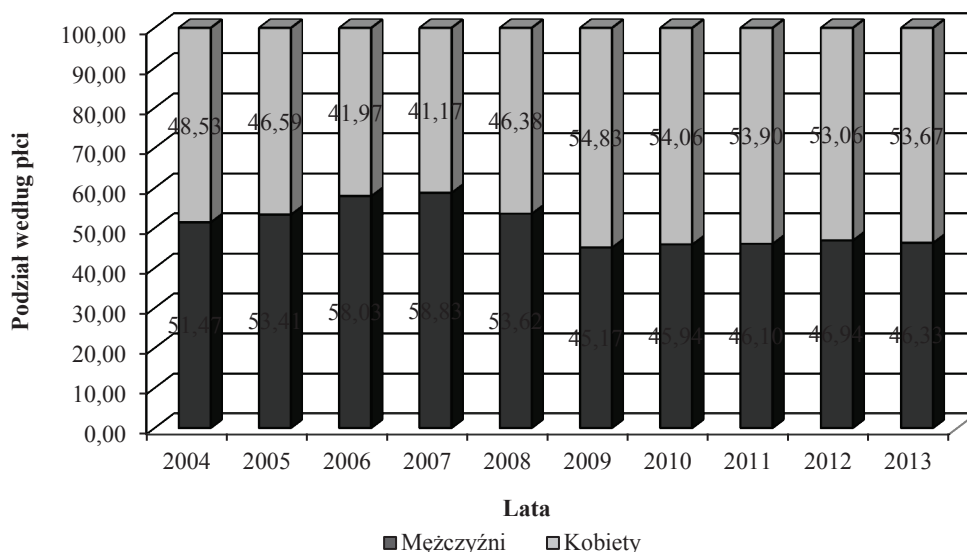
Płeć	Lata								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	17,83	111,02	-24,41	-15,05	-38,22	-6,77	14,39	6,76	51,43
Mężczyźni	22,27	129,27	-23,36	-22,57	-47,96	-5,18	14,78	8,71	49,47
Kobiety	13,11	90,11	-25,85	-4,3	-26,96	-8,07	14,05	5,09	53,16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w *Bazie Demografii GUS*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> (17.03.2015).

Na podstawie tab. 2, obrazującej przyrosty względne łańcuchowe liczby osób wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce w podziale na płeć emigrantów, można zaobserwować, że amplituda wahań liczby corocznie emigrujących z Polski kobiet jest niższa niż w przypadku mężczyzn. Oznacza to mniejszą zmienność i dynamikę w ruchu migracyjnym kobiet, spowodowaną z jednej strony czynnikami społecznymi, socjologicznymi i kulturowymi (opieką i wychowaniem dzieci, opieką nad rodzicami oraz domem), ale również specyfiką wykonywanych za granicą prac zarobkowych. W większości przypadków kobiety zatrudniane są w sferze usług, która to ma charakter stabilizatora gospodarki w czasie kryzysu gospodarczego. Obszar ten jest w większym stopniu odporny na wahania koniunkturalne niż chociażby sektor produkcyjny. Potwierdzają to przyrosty względne łańcuchowe z lat kryzysu gospodarczego, których wartość w przypadku emigracji kobiet oscylowała znacznie bliżej zera niż w przypadku emigracji mężczyzn.

Jak pokazuje wykres obrazujący strukturę emigrantów ze względu na płeć, w latach 2004-2008 z Polski emigrowało więcej mężczyzn niż kobiet (rys. 1). Od 2009 roku sytuacja uległa jednak odwróceniu. Stało się to oznaką feminizacji migracji.

Włączenie do analizy danych dotyczących emigracji w podziale na grupy wiekowe pozwoliło stwierdzić, że zjawisko feminizacji migracji jest szczególnie widoczne w młodym wieku (rys. 2). Jak wskazują dane przedstawione na rys. 2, z pobytu sta-

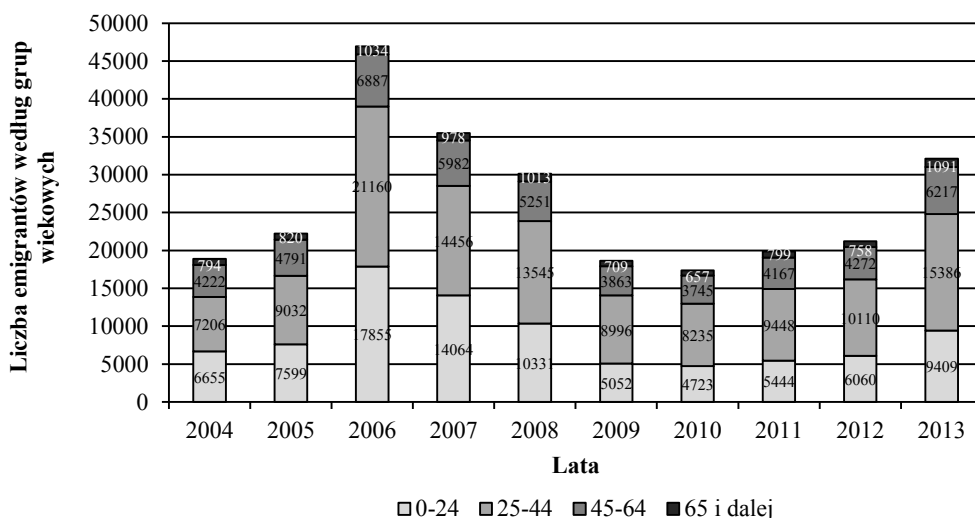

Rys. 1. Struktura emigracji z Polski ze względu na płeć emigrantów w latach 2004-2013 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w tab. 1.

łego w Polsce wymeldowanych zostało w każdym z badanych lat od 4,7 tys. osób (2010) do blisko 17,9 tys. osób, które nie ukończyły 24. roku życia. Jest to druga pod względem liczebności grupa wiekowa emigrantów. Jej udział w ogólnej strukturze kształtował się w przedziale od 39,64% w 2007 roku do 27,13% w 2009 roku, jednak z biegiem czasu wykazywał tendencję malejącą. Feminizacja migracji związana jest z faktem, iż kobiety zwykle migrują w młodszym wieku niż mężczyźni, kiedy jeszcze nie założyły rodziny i nie są związane z danym regionem. Jeszcze na początku badanego okresu w grupie wiekowej 0-24 lata emigrujący mężczyźni stanowili od 64,16% (2004) do 71,91% (2007), natomiast w kolejnych latach ich udział oscylował na poziomie już tylko ok. 52%. Najczęściej młode kobiety decydują się na emigrację w celach zarobkowych, jednak coraz częściej motywem wyjazdu staje się nauka w szkołach zagranicznych. Na uwagę zasługuje również fakt, że zdecydowanie częściej emigrują Polki w wieku 65+ niż Polacy z tej samej grupy wiekowej. W badanym okresie emigrowało corocznie od ponad 650 do blisko 1100 osób w wieku emerytalnym i przedemerytalnym, z czego mężczyźni stanowili tylko od 36,38% (2007) do 44,38% (2010). Kobiety po przejściu na emeryturę często decydują się na wyjazd za granicę – w celach zarobkowych – do prac opiekuńczych.

Oczywiście najliczniejszą grupą wiekową wśród emigrantów jest przedział wiekowy 25-44 lata. Corocznie Polskę opuszczało na stałe od ponad 8,2 tys. osób (2010) do ponad 21 tys. osób (2006) w wieku produkcyjnym „młodszym”, przy czym należy zaznaczyć, że ich udział w strukturze wiekowej emigrantów ulegał systematycz-

Rys. 2. Liczba wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce w podziale na grupy wiekowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w *Bazie Demografii GUS*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> (17.03.2015).

nemu zwiększeniu, z 38,17% do 47,93%. W obrębie tej grupy tylko w latach 2006-2007 przeważali mężczyźni, w pozostałych okresach stanowili oni jedynie ok. 41-43%. Grupa wiekowa 25-44 lata okazała się również najbardziej odporna na skutki kryzysu gospodarczego, o czym świadczy fakt, że w latach 2008-2010, pomimo znacznego spadku liczby emigrantów, ich udział stale rósł. Analiza liczby Polaków wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce pod względem grup wiekowych wykazuje, iż coraz rzadziej społeczeństwo polskie decyduje się na opuszczenie kraju w wieku tzw. stabilizacji zawodowej (45-64 lata). Jeśli decydują się na związanie swojej przyszłości z rynkami zagranicznymi, czynią to w coraz młodszym wieku.

Najczęściej przytaczanym wnioskiem z analizy rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów Polski jest stwierdzenie o podziale na słabiej rozwiniętą (często określaną wręcz jako „zacofana”) Polskę Wschodnią oraz bogatszą, lepiej rozwiniętą Polskę Zachodnią. Na jego podstawie można by założyć hipotezę, że pod wpływem motywów społeczno-gospodarczych mieszkańcy Polski „B” (Polski Wschodniej) znacznie częściej decydują się na opuszczenie kraju niż mieszkańcy Polski Zachodniej. Zgodnie z Programem Rozwoju Polski Wschodniej¹⁵ makroregion Polski Wschodniej tworzą województwa: lubelskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie oraz podkarpackie. Falsyfikacja tak postawionej hipotezy

¹⁵ <http://www.polskawschodnia.gov.pl/strony/o-programie/dokumenty/#> (17.03.2015).

wymagała nie tylko zagregowania danych z poziomu województw, ale również – w celu zachowania porównywalności – przedstawienia danych w formie wskaźnika. W tym celu obliczono liczbę wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce, przypadającą na 100 tys. mieszkańców porównywanych makroregionów (tab. 3 i rys. 3).

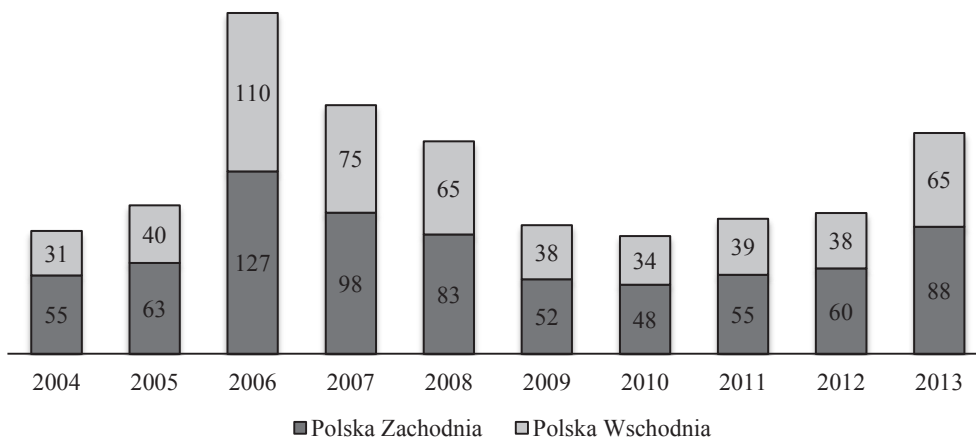
Tabela 3. Liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce w latach 2004-2013 według województw oraz makroregionów w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców

Województwa i makroregiony	Lata									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska Zachodnia										
Dolnośląskie	49	59	180	129	120	75	69	74	82	126
Kujawsko-pomorskie	23	36	114	76	59	36	36	43	46	71
Lubuskie	42	60	148	122	97	58	54	68	71	110
Łódzkie	12	20	57	38	33	18	22	22	26	41
Małopolskie	39	39	97	69	70	40	37	45	48	75
Mazowieckie	6	8	42	28	21	12	11	15	17	25
Opolskie	364	326	460	423	366	205	182	229	227	292
Pomorskie	49	85	183	119	95	56	61	75	77	109
Śląskie	132	146	211	180	142	94	85	90	101	155
Wielkopolskie	12	17	68	55	45	35	32	35	42	58
Zachodniopomorskie	38	60	64	58	58	44	33	37	37	61
Polska Wschodnia										
Lubelskie	8	15	78	53	39	23	21	27	23	46
Podkarpackie	38	53	133	90	86	49	41	45	44	70
Podlaskie	41	47	104	64	56	39	35	49	44	64
Świętokrzyskie	11	10	71	50	51	26	24	23	24	37
Warmińsko-mazurskie	64	79	165	117	92	52	51	56	61	111

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w *Bazie Demografii GUS*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> (17.03.2015).

Do 2004 roku emigracje z Polski były silnie zróżnicowane regionalnie i jedynie w kilku regionach w Polsce odpływ zagraniczny miał znaczące rozmiary¹⁶. Porównując dane GUS przedstawione w wielkościach absolutnych, można zauważyć, że w badanym okresie zdecydowanie więcej Polaków opuściło regiony Polski Zachodniej. Corocznie wymeldowanych z Polski Zachodniej było od ponad 14 tys. osób (2010) do blisko 38 tys. osób (2006). Łącznie w latach 2004-2013 najwięcej osób

¹⁶ B. Solga, *Migracje zagraniczne a rozwój i regionalna polityka migracyjna*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 109, Wyd. Instytut Zachodni, Poznań, 2012, s. 8.

Rys. 3. Liczba wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce przypadająca na 100 tys. mieszkańców regionów Polski Zachodniej oraz Polski Wschodniej w latach 2004-2013

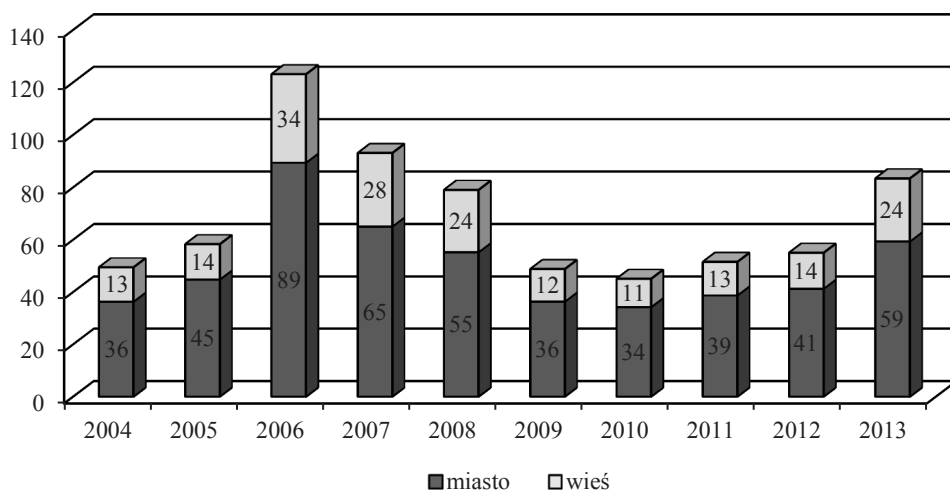
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w *Bazie Demografii GUS*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> (17.03.2015).

opuściło woj. śląskie (ponad 62 tys. osób) oraz opolskie (blisko 32 tys. osób). Dane te potwierdzają, że po wstąpieniu Polski do UE nastąpiły gwałtowne przekształcenia w przestrzennym wymiarze migracji zagranicznych. Do regionów, które od dawna charakteryzowały się tradycją odpływu migracyjnego (przede wszystkim woj. opolskie), dołączyły obszary, których problem odpływu ludności dotykał w niewielkim stopniu. I mimo iż najwięcej osób w badanym okresie wyjechało z woj. śląskiego, to jednak najbardziej zagrożonym demograficznie regionem stało się właśnie woj. opolskie. Rozpatrując dane obrazujące liczbę emigrantów w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, można zauważyć, iż w całym badanym okresie woj. opolskie pod tym względem wyróżniało się na tle kraju. Corocznie region ten opuszczało od 182 do 460 osób na 100 tys. mieszkańców. Skala tego negatywnego zjawiska wymagała podjęcia zdecydowanych działań. Stąd też na obszarze woj. opolskiego została stworzona Specjalna Strefa Demograficzna oraz Specjalna Strefa Ekonomiczna, które miały przeciwdziałać wyludnianiu się tego regionu. Należy również nadmienić, że woj. opolskie czy śląskie w badanym okresie cechowało się stosunkowo wysoką stopą bezrobocia (jednak i tak zdecydowanie niższą, niż w obszarze Polski Wschodniej). W 2004 roku stopa bezrobocia w woj. opolskim wynosiła 20%, w woj. śląskim natomiast 16,9%. Już w roku 2006 w regionach tych uległa ona znacznemu obniżeniu, co związane było z wyjazdem osób bezrobotnych do krajów UE.

Analizując dane GUS wyrażone w wielkościach absolutnych, można również stwierdzić, że w badanym okresie corocznie obszar Polski Wschodniej opuszczało

od 2,5 tys. osób (2004) do blisko 9 tys. osób (2006). Największy udział w liczbie wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce Wschodniej miało woj. podkarpackie, które w latach 2004-2013 opuściło ponad 13 tys. osób, czyli przeciętnie 137 osób rocznie. Jednak rozpatrując dane w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, można zauważyć, iż zjawisko wyludniania w największym stopniu dotykało woj. warmińsko-mazurskie, którego liczba ludności zmniejszała się corocznie na skutek wyjazdów zagranicznych – od 51 do 165 osób na 100 tys. mieszkańców (przeciętnie o 85 osób/100 tys. mieszkańców każdego roku). Przykład woj. podkarpackiego oraz woj. warmińsko-mazurskiego obrazuje, iż badanie zjawiska w wielkościach absolutnych oraz w formie wskaźników prowadzi do różnych wniosków, dlatego też porównanie makroregionów – Polski Wschodniej i Polski Zachodniej – nastąpi z wykorzystaniem wskaźnika obrazującego skalę emigracji na tle zaludnienia danego obszaru (w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców makroregionu).

W latach 2004-2013 z regionów Polski Zachodniej emigrowało corocznie za granicę z zamiarem stałego pobytu od 48 do 127 osób spośród 100 tys. mieszkańców tego makroregionu. Najwyższe wartości wskaźnika przypadają na lata 2006-2007, a więc okres największej fali wyjazdów zagranicznych. Patrząc na dane dotyczące Polski Wschodniej, można odnieść wrażenie, że skala problemu emigracji z tego makroregionu nie dorównuje tendencjom zachodzącym w regionach Polski Zachodniej. Okazuje się, że mieszkańcy Polski Zachodniej częściej decydują się na przeniesienie na stałe za granicę, niż w przypadku Polski Wschodniej. W latach 2004-2013

Rys. 4. Liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego w Polsce w latach 2004-2013 według miejsca zamieszkania w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w *Bazie Demografii GUS*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> (17.03.2015).

emigrowało z tego obszaru od 34 do 110 osób na 100 tys. mieszkańców Polski Wschodniej. Na tej podstawie można stwierdzić, że postawiona hipoteza o tym, że mieszkańcy Polski Wschodniej częściej decydują się na opuszczenie kraju na stałe niż mieszkańcy Polski Zachodniej została sfalsyfikowana. Należy jednak zauważyć, że amplituda wahań liczby emigrantów na pobyt stały jest wyższa w przypadku Polski Wschodniej. Doprowadziło to m.in. do zmniejszenia liczby osób corocznie opuszczających obszar Polski Wschodniej w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców – ze 110 osób w 2006 roku do 34 osób w roku 2010, czyli o 69% (zmiana w analogicznym okresie w przypadku Polski Zachodniej kształtowała się na poziomie 62%).

W celu dopełnienia analizy przestrzennej migracji autorki zinterpretowały również dane dotyczące wymeldowań z pobytu stałego w Polsce w podziale na obszar zamieszkania. Wyrażone one zostały w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców.

Zgodnie z danymi GUS podanymi w wielkościach absolutnych w latach 2004-2013 z miast wyemigrowało blisko 192 tys. osób, podczas gdy ze wsi około 71 tys. osób, co oznacza, iż corocznie z miast wymeldowywanych było 19,2 tys. osób, natomiast ze wsi – 7,1 tys. osób. W przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców w badanym okresie z miast emigrowało od 36 (2004 i 2010) do 89 (2006) osób, natomiast z obszarów wiejskich od 11 (2010) do 34 (2006) osób. Można stąd wysnuć wniosek, że mieszkańcy miast cechują się większą mobilnością oraz skłonnością do zmiany przestrzeni życiowej. Należy również zaznaczyć, że przyrosty względne łańcuchowe liczby osób opuszczających polskie miasta na stałe wykazywały znacznie mniejsze amplitudy wahań niż w przypadku danych dotyczących mieszkańców wsi, co oznacza, iż kryzys gospodarczy i jego następstwa w mniejszym stopniu miały wpływ na decyzję o wyjeździe mieszkańców miast niż wsi, co potwierdza mniejszą skłonność do ryzyka mieszkańców obszarów wiejskich.

5. Zakończenie

Mobilność Polaków po akcesji do Unii Europejskiej nie jest zjawiskiem nowym. Zjawisko migracji jest obecne w historii naszego narodu od XIX wieku, kiedy to w latach 1870-1914 do Stanów Zjednoczonych napłynęło blisko cztery miliony polskich emigrantów.

Zjawisko migracji niesie ze sobą wiele konsekwencji zarówno dla państwa, jak i dla samych emigrantów. Większość emigrantów decyduje się na opuszczenie kraju w celach zarobkowych. Z jednej strony wiąże się to przede wszystkim z możliwością podjęcia pracy, a w rezultacie z podniesieniem standardu życia. Ponadto osoby emigrujące mają szansę poznania obcego języka czy też kultury kraju docelowego. Z drugiej zaś strony zdarza się, że emigranci muszą pracować poniżej swoich kwalifikacji, co związane jest ze zjawiskiem deprecjacji kapitału ludzkiego. Wyjeżdżający z kraju ponoszą ogromne koszty psychiczne, które związane są z rozstaniem z rodziną i bliskimi. Sytuacja taka prowadzi do rozpadu rodzin. Emigracje ludności

to także ogromny problem dla państwa. Zjawisko to powoduje m.in. wyludnianie się regionów uznanych za peryferyjne oraz trwałą dezaktywizację na polskim rynku pracy. Odływ ludności z kraju oznacza dla państwa utratę zasobów pracy, a w konsekwencji problem ze znalezieniem pracowników.

Przeprowadzona w niniejszym opracowaniu analiza współczesnych emigracji z Polski pozwala stwierdzić, że największy odływ ludności odnotowano w 2006 roku – wówczas Polskę opuściło blisko 47 tys. osób, natomiast znaczny spadek emigracji z Polski odnotowano w roku 2009. Wówczas liczba opuszczających Polskę na stałe zmniejszyła się o prawie połowę, osiągając w 2010 roku najmniejszą wartość w całym badanym okresie. Głównym powodem takiego stanu rzeczy był kryzys ekonomiczny. Analiza struktury wyjeżdżających pod względem płci pozwoliła zauważyć, iż do 2008 roku Polskę opuszczało więcej mężczyzn niż kobiet. Sytuacja ta uległa zmianie po roku 2008, co związane było z feminizacją emigracji. Przy czym należy zauważyć, że wahania w obrębie liczby corocznie wyjeżdżających kobiet były znacznie niższe niż w przypadku mężczyzn, co oznacza, że kobietom łatwiej znaleźć pracę za granicą w czasie kryzysu gospodarczego. Przegląd danych dotyczących liczby osób na stałe opuszczających poszczególne województwa Polski w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców pozwolił natomiast sfalsyfikować hipotezę mówiącą, iż to mieszkańcy Polski Wschodniej, jako regionu biedniejszego i gorzej rozwiniętego, decydują się częściej na wyjazd zagraniczny na stałe. Dane wskazały, że mieszkańcy województw Polski Wschodniej, a więc obszarów, na których w całym badanym okresie stopa bezrobocia znacznie przewyższała średnią krajową stopę bezrobocia, byli mniej skłonni do opuszczenia Polski na stałe, a więc cechowali się mniejszą mobilnością i skłonnością do ryzyka.

Literatura

- Bobrowska A., 2013, *Migracje Polaków po przystąpieniu do Unii Europejskiej*, Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych, nr 2/2013, www publikacjeonline.pl (15.03.2015).
- GUS 2004, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2005, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2006, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2007, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2008, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2009, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2010, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2011, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2012, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- GUS 2013, *Migracje ludności*, www.demografia.stat.gov.pl (17.03.2015).
- <http://www.polskawschodnia.gov.pl/strony/o-programie/dokumenty/#> (17.03.2015).
- Kaczmarczyk P., 2008, *Współczesne migracje z Polski – próba oceny statystycznej zjawiska*, [w:] P. Kaczmarczyk (red.), *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, Wyd. Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa.

- Kaczmarczyk P., 2005, *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Kersten K., 1974, *Repatriacja ludności polskiej po II wojnie światowej. Studium historyczne*, Wyd. Ossolineum, Wrocław.
- Okólski M., 1994, *Migracje zagraniczne w Polsce w latach 1980-1989. Zarys problematyki badawczej*, Studia Demograficzne nr 3, Warszawa.
- Slany K., Ślusarczyk M., 2011, *Migracje zagraniczne Polaków w świetle NSP 2011. Trendy i charakterystyki socjodemograficzne*, www.euroemigranci.pl (15.03.2015).
- Solga B., 2012, *Migracje zagraniczne a rozwój i regionalna polityka migracyjna*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 109, Wyd. Instytut Zachodni, Poznań.
- Stachowiak Z., 2004, *Ekonomia międzynarodowa wobec wyzwań cywilizacyjnych*, Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy, Warszawa.